

Zpráva Akreditační komise o hodnocení doktorských studijních programů na uměleckých vysokých školách: na Janáčkově akademii múzických umění v Brně

duben 2010

Úvod

Akreditační komise (dále jen AK) rozhodla na svém zasedání ve dnech 20. - 21. listopadu 2007 v Brandýse nad Labem, že bude v souladu s § 84 odst. 1 písm. a) zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), provedeno hodnocení doktorských studijních programů na uměleckých vysokých školách, tj. Akademii múzických umění v Praze, Janáčkově akademii múzických umění v Brně, Akademii výtvarných umění v Praze a Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze.

Pro tuto činnost jmenovala AK účelovou pracovní skupinu, která pracovala v konečném složení: Vladimír Tichý (AMU v Praze) – předseda, Petr Kratochvíl (ÚDU AV ČR), Ivan Poledňák (FF UP v Olomouci), Miloš Horanský (AMU v Praze), Zoja Mikotová (JAMU v Brně), Lubomír Slavíček (FF MU), Jaromír Blažejovský (FF MU), Jiří T. Kotalík (AVU v Praze), Stanislav Zippe (FAU TU v Liberci), Lubomír Spurný (FF MU) a zástupce studentské komory Rady vysokých škol.

Hodnocení bylo z praktických důvodů rozděleno na dvě etapy. První etapa se zaměřila na oblast výtvarného umění, tj. Akademii výtvarných umění v Praze (AVU v Praze) a Vysoké škole uměleckoprůmyslové v Praze (VŠUP v Praze), druhá etapa na oblast dramatického, filmového a televizního, hudebního a tanečního umění, tj. Akademii múzických umění v Praze (AMU v Praze) a Janáčkovu akademii múzických umění v Brně (JAMU v Brně).

Hodnocení bylo zpracováno zejména s využitím

- 1) sebehodnotící zprávy JAMU v Brně, která byla zpracována na základě požadavků účelové pracovní skupiny

(Zpráva obsahuje vlastní hodnocení vzdělávací činnosti související s doktorským studijním programem, hodnocení výzkumné, vývojové, umělecké a další tvůrčí činnosti, informaci o akademických pracovnících a studentech a absolventech, a o doktorských disertačních pracích, pokud jde témata, o podmínky volby témat, hodnocení výsledků apod. ve vztahu k požadavkům a specifikům doktorského studia uměleckých oborů.)

- 2) návštěvy účelové pracovní skupiny na JAMU v Brně, která se uskutečnila dne 13. ledna 2010

Návštěvy ze zúčastnili tito členové účelové pracovní skupiny: Vladimír Tichý – předseda, Miloš Horanský, Lubomír Spurný, Stanislav Zippe, Jaromír Blažejovský a Martin Pešl (zástupce studentské komory Rady vysokých škol). Součástí návštěvy bylo setkání s rektorem prof. Václavem Cejpkem a zástupci jednotlivých fakult: na Divadelní fakultě s děkanem doc. Zdeňkem Srbou a dalšími zástupci fakulty - prof. Josefem Kovalčukem, doc. Silvou Mackovou, prof. Václavem Cejpkem, prof. Bořivojem Srbou, MgA. Ondřejem Vodičkou, MgA. Pavlem Trtílkem, na Hudební fakultě s děkanem doc. Vitem Spilkou a dalšími zástupci fakulty – doc. Janou Goliášovou, prof. Jindrou Bártovou, prof. Barbarou Willi, prof. Jindřichem Petrášem, prof. Leošem Faltusem, prof. Arnoštem Parschem, ing. Janou Vondráčkovou, JUDr. Lenkou Valovou. Jednání na obou fakultách se též zúčastnili zástupci studentů doktorského studia.

- 3) dalších vyžádaných materiálů, včetně obhájených disertačních prací a jejich dokumentace.

Obsah a cíle hodnocení

JAMU v Brně má akreditovány doktorské studijní programy *Dramatická umění* a *Hudební umění*, oba se standardní dobou studia 3 roky.

Na Divadelní fakultě je uskutečňován doktorský studijní program *Dramatická umění* se studijními obory *Divadlo a výchova*, *Divadelní manažerství*, *Dramaturgie a autorská tvorba*, *Herecká tvorba*, *Režijní tvorba*, *Scénografie*.

Na Hudební fakultě je realizován doktorský studijní program *Hudební umění* se studijními obory *Kompozice a teorie kompozice*, *Interpretace a teorie interpretace*, *Hudební produkce*.

Studium každého doktoranda probíhá podle individuálního studijního plánu, sestaveného společně doktorandem a školitelem a schváleného příslušnou oborovou radou. Individuální studijní plán obsahuje předměty povinného společného základu a další volitelné předměty, vybrané s ohledem na specifické požadavky, vyplývající ze zaměření projektu. Volitelné předměty může doktorand absolvovat na vlastní fakultě, nebo na druhé fakultě JAMU v Brně, anebo po dohodě na jiné vysoké škole. Plnění povinností stanovených individuálním studijním plánem hodnotí pravidelně příslušná oborová rada na základě zprávy školitele i konkrétních výsledků předkládaných doktorandem.

V centru pozornosti účelové pracovní skupiny byla na obou hodnocených fakultách především otázka optimálního poměru umělecké a teoretické složky doktorského studia, jejich vzájemného vztahu a vyváženosti, dále pak kooperace mezi katedrami a popř. dalšími pracovišti fakult podílejícími se na realizaci příslušných oborů, spolupráce mezi sesterskými fakultami JAMU v Brně a AMU v Praze, popř. i spolupráce s dalšími vysokými školami a institucemi působícími v uvedené oblasti. Cílem takto založeného hodnocení bylo shrnout a zhodnotit výsledky a zkušenosti z proběhnuvší první vlny studia doktorských studijních programů s obory akreditovanými v roce 2002 či později se záměrem zásadního uplatnění umělecké složky jako součásti studia, promítající se podstatně jak do průběhu studia, tak do finálního výstupu – tak, jak to umožnil zákon o vysokých školách (viz § 47 odst. 1: „Doktorský studijní program je zaměřen na vědecké bádání a samostatnou tvůrčí činnost v oblasti výzkumu nebo vývoje nebo na samostatnou teoretickou a tvůrčí činnost v oblasti umění.”)

Divadelní fakulta (DIFA)

Předmětem diskuse a hodnocení byla otázka poměru mezi uměleckou tvorbou studentů doktorského studijního programu a jejich vědecko–výzkumnou činností. Požadavek umělecké činnosti je samozřejmostí, avšak velký důraz je kladen na kvalitu písemné disertační práce, která musí splňovat vysoké nároky vědecké práce v rovině teoretické reflexe umělecké činnosti na úrovni, která je požadována od posluchačů např. oboru teatrologie. Dokladem úspěšnosti je fakt, že se posluchači DIFA pravidelně umísťují na čelných místech soutěže České teatrologické společnosti. Bylo konstatováno, že současně zavedený systém se na DIFA osvědčuje a vyhovuje potřebám umělecké vysoké školy. Vzhledem k individuálnímu přístupu pedagogů ke studentům dochází k citlivému vedení posluchačů a maximální podpoře propojenosti teorie a praxe. Konkrétní podoba vždy závisí na specifičnosti oboru a konkrétního tématu.

Přijímací řízení probíhá formou zevrubné diskuse s uchazečem nad předloženým konceptem výzkumu a předpokládaného zaměření disertační práce. O přidělení školitele

rozhoduje děkan na základě doporučení oborové rady. Může být přitom zohledněn návrh uchazeče. Školitelem je osobnost z řad interních pedagogů; vyžaduje-li práce úzce profilovaného odborníka, kterého nemá fakulta k dispozici, podílí se taková osobnost na práci jako konzultant.

Všichni studenti musí v průběhu studia absolvovat předměty povinného základu, mimořádný důraz je kladen *na doktorský seminář*, v jehož rámci studenti představují výsledky svého výzkumu. Fakulta též klade důraz na pedagogickou činnost svých doktorandů (zátěž se pohybuje v rozmezí 2 – 4 hodiny týdně), většinou souvisí se specifickým tématem disertace (specifické postavení mají pedagogické obory – *Divadlo a výchova*, *Výchovná dramatika pro neslyšící*); mnozí doktorandi se výhledově osvědčují jako potenciální budoucí pedagogové fakulty. Většinu posluchačů doktorského studijního programu tvoří absolventi magisterského studijního programu na DIFA, ale též studenti z Fakulty výtvarných umění Vysokého učení technického v Brně, Masarykovy univerzity a také studenti ze zahraničí (z Lotyšska, Slovenska či Bosny a Hercegoviny). Disertační práce jsou v Edičním středisku JAMU v Brně vydávány formou výběrové řady, kterou JAMU v Brně zřídila pro publikování doktorských disertací. Dosud bylo vydáno 12 prací absolventů doktorského studia DIFA, další jsou k vydání připravovány.

DIFA hojně využívá spolupráce s Masarykovou univerzitou: studenti doktorského programu navštěvují přednášky na Filozofické fakultě. Další spolupráce se realizuje převážně na základě individuálních členství pedagogů v oborových radách jiných fakult. DIFA při realizaci doktorského studijního programu rozvíjí bohatou spolupráci s uměleckými institucemi (Centrum experimentálního divadla a Městské divadlo Brno, Moravské divadlo Olomouc, Slovácké divadlo v Uherském Hradišti, Slezské divadlo v Opavě, Divadlo Na Zábradlí atd.), s Českou televizí a Českým rozhlasem, s Divadelním ústavem. Doktorandi absolvují řadu zahraničních stáží: HKU Utrecht, Universita Oslo, Cardiff University, QMU Edinburgh, Freie Universität Berlin, NYU V New Yorku, Ščukinův institut v Moskvě aj.

DIFA pořádá pravidelně mezinárodní seminář, který prověřuje kvalitu doktorského studia v kontextu Evropy – posledního semináře se zúčastnili doktorandi ze Slovenska (4), Portugalska (2), Ruské federace (3), Gruzie (1), Velké Británie (1), Polska (3), Švédska (1); posluchači DIFA mají povinnost vystoupit na tomto semináři a prezentovat výsledky své práce.

Doktorandi DIFA získali granty GAČR, absolvent DSP získal a v současnosti řeší postdoktorský grant Akademie věd ČR. Další obdrželi tvůrčí stipendium Ministerstva kultury ČR, grant DILIA, podíleli se na řešení grantu Culture 2000, je připraveno zapojení doktorandů do řešení grantu Evropského strukturálního fondu v oblasti vědy a výzkumu.

Hudební fakulta (HF)

V oborech *Kompozice a teorie kompozice* a *Interpretace a teorie interpretace* se rozvíjí již od akreditace v roce 2002 velmi úzká spolupráce mezi Hudební fakultou JAMU v Brně a Hudební fakultou Akademie múzických umění v Praze. Tato skutečnost je výrazně posílena zejména díky společné oborové radě, zajišťující koordinaci významných koncepčních rozhodnutí i průběžné společné hodnocení a srovnávání kvality doktorského studia uvedených oborů na obou vysokých školách. Uvedená praxe se jeví jako pozitivní a přínosná. Spolupráce mezi oběma fakultami probíhá i na úrovni účasti ve zkušebních komisích, při obhajobách, v poskytování konzultací apod.

Kromě zmíněné spolupráce s pražskou Hudební fakultou byla konstatována též dobře fungující spolupráce s Masarykovou univerzitou, pařížskou Sorbonnou, vídeňskou Universtát für Musik und darstellende Kunst. HF spolupracuje s řadou uměleckých institucí a vysokých

škol domácích i zahraničních, doktorandi absolvují zahraniční stáže, v jejich rámci realizují své projekty a podílejí se na četných uměleckých a uměnovědných aktivitách.

Z diskuse, věnované otázkám uplatnění a hledání optimálního vzájemného vztahu umělecké a teoretické složky doktorského studia, vyplynul fakt poněkud odlišného přístupu ve srovnání pojetí HF s pojetím Hudební fakulty AMU v Praze. Zatímco Hudební fakulta AMU v Praze preferuje uměleckou složku přímo jako nedílnou součást výstupu disertační práce (jako výstupu a cíle studia), na HF se osvědčuje pojetí disertace jako práce muzikologické, opírající se o výzkum a reflexi vlastní umělecké praxe kompoziční nebo interpretační. Tím se pak tato práce odlišuje od univerzitních muzikologických prací, zaměřených spíše k tématům historickým nebo estetickým. Umělecká složka je na HF realizována, sledována, hodnocena a dokumentována v průběhu studia jako řada konkrétně stanovených úkolů ve formě vytvoření kompozičních děl nebo realizace interpretačních výkonů či nahrávek s tím, že tato díla a výkony se následně zprostředkovaně promítnou do teoretické reflexe formulované v rámci disertační práce. Součástí disertace může být i příložená nahrávka, dokumentující uvedené výkony či díla. AK zastává stanovisko, že popsaná odlišnost pojetí mezi oběma školami by měla být – z hlediska budoucího směřování a jako zdroj vzájemné inspirace a obohacení doktorského studia na obou vysokých školách – diskutována na půdě společné oborové rady.

Uchazeči o doktorské studium přicházejí jak z řad absolventů magisterských programů JAMU v Brně, tak z jiných vysokých škol. Příjímací řízení je v každém roce vypisováno pro určité specializace na základě návrhů kateder. Témata nejsou nijak předem určována, vychází se z návrhů uchazečů. Oborové rady nepreferují žádnou oblast (slohovou, žánrovou apod.), uchazeči mají zcela volný prostor pro volbu tématu. Příjímací řízení probíhá na základě hodnocení kvality projektů předložených uchazeči. Uchazeči mají možnost navrhnout si školitele, oborová rada vychází z jejich návrhu a podle kapacitních možností se snaží vyjít jim vstříc.

Studenti doktorského studia se úspěšně podíleli na práci řešitelského týmu vědeckovýzkumného záměru MŠMT Soudobá umělecká tvorba, její recepce a teoretická reflexe, podílejí se na projektu GAČR a projektů specifického výzkumu. Zúčastňují se mezinárodní konference Musica Nova, pořádané pravidelně HF.

Jako pozitivum doktorského studijního programu na HF lze konstatovat vysoký počet studentů úspěšně absolvujících doktorské studium (v zásadě všichni přijatí uchazeči studium úspěšně ukončí). Výsledky vynikajících absolventů doktorského studijního programu jsou vydávány ve zvláštní řadě v edičním středisku JAMU v Brně. I v průběhu studia mají možnost publikovat v odborných hudebních časopisech (např. Opus musicum), byť jde o časopisy bez impakt faktoru (tento fakt je ovšem v uměnovědné oblasti obecným problémem...). Jako slabší stránka se vedení HF jeví v případě některých studentů pasivnější postoj vůči potřebám a úkolům kateder a fakulty. Toto však neplatí všeobecně. Na některých katedrách je naopak konstatován velmi zodpovědný a angažovaný přístup studentů doktorského studia k úkolům katedry jako společného pracoviště.

Věková struktura pedagogů je pestrá, do pedagogického procesu na HF vstupují i četní absolventi doktorského studia, což je pozitivum, nicméně – zatím působí bez vysokoškolské pedagogické hodnosti. Je známým faktem, že pedagogové-umělci mnohdy nepovažují za nutné se habilitovat v takové míře, jaké je to např. v technických a přírodovědných oborech. Vedení fakulty si je tohoto problému vědomo a snaží motivovat pedagogy ke kvalifikačnímu růstu.

Vzhledem ke krátké době od akreditace oboru *Hudební produkce* a s ohledem na fakt, že obor dosud nemá absolventa, účelová pracovní skupina tento obor nehodnotila.

Závěry a doporučení

Po zhodnocení obou studijních programů (*Dramatická umění, Hudební umění*), uskutečňovaných na obou fakultách JAMU v Brně AK konstatuje, že zdařile a kvalitně naplňují prostor, daný zákonem o vysokých školách, a to možnost zaměření doktorských studijních programů na samostatnou teoretickou a tvůrčí činnost v oblasti umění. Děje se tak diferencovaně a s plným respektováním specifik jednotlivých uměleckých programů a oborů. Společným rysem je požadavek těsné vazby mezi uměleckou praxí a její teoretickou reflexí. Výsledkem jsou disertační práce převážně uměnovědného zaměření, avšak vždy úzce spjaté s vlastní uměleckou tvorbou, která je předmětem reflexe a analýzy v rámci zvolených témat. Kvalita realizace studia je daná kvalitou pedagogického sboru, obsazeného vesměs silnými a renomovanými osobnostmi. Všechny hodnocené obory jsou zabezpečeny dostatečným počtem profesorů a docentů. Paralelní hodnocení doktorských studijních programů na AMU v Praze a JAMU v Brně zaznamenalo i četné formy vzájemné kooperace mezi příbuznými obory na obou vysokých školách a pozitivní přínos této kooperace, zároveň i určité rozdíly dané u každé z obou vysokých škol místní tradicí a svědčící o samostatném a originálním přístupu, zároveň však nabízející i možnosti vzájemné inspirace a obohacení. Předložený přehled témat realizovaných a obhájených doktorských disertací a předložené disertační práce rovněž dokládají smysluplnost a kvalitu koncepce i realizace hodnoceného doktorského studia. Ze studentů, účastnících se rozprav v rámci hodnocení na obou fakultách zřetelně vyzařovala silná vnitřní osobní motivace jako hlavní argument pro volbu a studium oboru doktorského studia. Převážná většina doktorandů studium úspěšně absolvuje. Příčinou případného nedokončení studia bývá buď skutečnost, že převáží potřeba plného nasazení v umělecké praxi, popř. osobní či zdravotní důvody. Na obou fakultách JAMU v Brně se osvědčuje praxe rozdělení výplaty stipendií do části vyplácené plošně a do části motivační, jejíž výplata je závislá na kvalitě výkonu studenta. Uvedenou praxi oceňují i studenti jako pozitivum. Studenti oceňují stabilizované penzum hodin výuky a možnost zapisovat si volitelné předměty též na Masarykově univerzitě. Vítají zavedení grantové soutěže v rámci fakult zejména v rámci specifického výzkumu.

Vedení jednotlivých fakult vnímají silné i slabé stránky konkrétního naplňování pojednávané koncepce doktorského studia a jsou schopna hledat řešení problémů.

Doporučení pro vedení JAMU v Brně a jednotlivých fakult

1. Motivovat zejména mladší pedagogy k podávání návrhů k zahájení habilitačního řízení, a zajišťovat tak do budoucna podmínky pro perspektivní a kontinuální kvalifikační rozvoj pedagogického sboru.
2. Podporovat doktorandy všech oborů v jejich publikačních aktivitách a motivovat je k soustavné průběžné publikační činnosti na stránkách odborných periodik, která jsou k dispozici. V této souvislosti též usilovat o transformaci některých stávajících využívaných nerecenzovaných periodik a pravidelně vydávaných sborníků v recenzované časopisy.
3. V případě identických (popř. příbuzných) oborů na JAMU v Brně a AMU v Praze iniciovat vzájemné diskuse oborových rad obou vysokých škol s cílem oboustranné výměny pozitivních i negativních zkušeností s hledáním optimální podoby vzájemné vazby mezi uměleckou a teoretickou složkou studia jimi uskutečňovaných oborů. V případě více oborových rad na fakultě usilovat o prohloubení vzájemné koordinace jejich činnosti.